

De klokken in Museum Joure krijgen een gezicht!

Met de schenking van twee portretten komt het verhaal van de Jouster staartklokken tot leven! In het najaar van 2017 belde mevrouw Gielen-Nannes uit Hulst met de mededeling dat ze een portretje van een Jouster meisje had en dat deze maar weer terug moest naar de plaats waar zij oorspronkelijk vandaan kwam.

 Margreet van der Zee, conservator van Museum Joure

Museum Joure kent iedereen van Douwe Egberts koffie/thee en het ambachtelijk vakmanschap met de grootste collectie Friese klokken. Het is niet zo zeer een schilderijmuseum en om te voorkomen dat deze schilderijen in het depot zouden belanden was ik eerst wat terughoudend, ook omdat het andere portret haar Zeeuwse man betrof. Bij het horen van de naam van het geportretteerde meisje spitste ik ineens

mijn oren: Marijke Pieters Plantinga. Bij Plantinga denk ik toch direct aan de klokken. Dankzij de boeken over Uurwerkmakers in Joure en Friesland, van Siet en Lammert de Bruin, ontdekte ik meer. Alle Friese uurwerkmakers en klokschilders zijn in deze boeken in kaart gebracht.

Marijke Pieters Plantinga, geboren in 1822 in Joure, was de dochter van Pieter Hylkes Plantinga, schipper/beurtvaarder en Trijntje Abels Boekweit. Haar broer Abel Pieters Plantinga is destijds begon-

nen als uurwerkmakersknecht en is later zelfstandig uurwerkmaker geworden. Alle reden om de, ook nog eens prachtig geschilderde, portretten aan te nemen in de collectie van Museum Joure en tentoon te stellen (*Afb. 1 en 2*). De portretten zijn het waard om beter te bestuderen.

Floddermuts

Marijke draagt de Friese dracht met slappe floddermuts die het modebeeld van halverwege de 19de eeuw was.

Afb. 1. Portret Marijke Pieters Plantinga.

Afb. 2. Portret Willem Hak.

Afb. 3. Achterzijde van het portret van Marijke.

Onder de floddermuts is een gouden oorijzer met rijk bewerkte gouden potknoppen die boven de muts uitsteken. Ze draagt een bruin jak met een zwarte zijden of fluwelen strik en zwarte biezen. Ze draagt een halsketting met een gouden slot, van wat ik eerst dacht, van bloedkoraal was maar het blijkt facetgeslepen carneool te zijn. Kornalijn past rond 1848 helemaal in het modebeeld.

Gouden ooring

Willem Hak, haar man, is gekleed in een zwarte jas en wit hemd met opstaande boord en gouden knopen. Hij draagt om zijn hals een zwarte tour-de-cou. In zijn rechteroor is een gouden ooring te zien. Rechtsonder zijn beide portretten gesig-neerd door J. Dinnewet met daaronder het jaartal 1848. De achterkant van de portretten geeft nog veel meer prijs. Op het doek is onder andere geschilderd wie de geportretteerde is, geboortedatum, datum van gereedkomen, naam van de schilder en zelfs nog wiens echtgenoot het is (Afb. 3).

Josephus Philippus (Jozef) Dinnewet (1827-1889) is een schilder uit Zeeuws-Vlaanderen en verhuisde later naar Brugge. Van zijn hand zijn niet zo veel schilderijen bekend. Meestal waren dit portretten en er zijn enkele altaarstukken door hem vervaardigd.

Wie is Willem Hak?

Het verhaal wordt steeds leuker naarmate ik meer aan de weet kwam over deze twee geportretteerden. Willem Hak is geboren in 1808 in Sluis in Zeeland en was horlogemaker in Groede. We heb-

ben een goede beschrijving van het uiterlijk van Willem. Hij werd uitgeloot voor de Nationale Militie, waar een signalement van hem is gemaakt: Lengte: 1 El, 6 Palm, 1 Duim, 0 Streep, oftewel 161 cm. Aangezigt: ovaal; Voorhoofd: hoog; Oogen: grijs; Neus: dik; Mond: gewoon; Kin: spits; Haar: bruin; verder geen merkbare kenmerken. Hij is trouwens nooit in dienst geweest, maar liet een plaatsvervanger (tegen betaling) zijn plaats innemen.

Het bijzondere is dat deze Willem ook een band met Joure had. Hij kwam in 1840 een jaartje in Joure als horlogemaker werken bij klokkenmaker J. Vijlstra, om het repareren van Friese staartklokken onder de knie te krijgen. Hierdoor kon hij een betere service bieden aan zijn klanten in Zeeland. Nadat hij weer naar Groede was gegaan kwam hij in 1841 weer terug naar Joure om daar op 5 augustus 1841 met zijn Jouster geliefde Marijke te trouwen. In de tijd dat hij in Joure was, is hij blijkbaar voor de dochter van de beurtschipper gevallen.

Een van de getuigen van het huwelijk was Marijke's oom Folkert Hylkes Plantinga, de klokschilder. Na het huwelijk zijn Willem en Marijke in Zeeland gaan wonen. Ze kregen liefst elf kinderen. Niet alle kinderen haalden de volwassen leeftijd, wat niet ongewoon was in die tijd. Niet lang na haar laatste kind is Marijke al op de jonge leeftijd van 38 jaar overleden.

Jouster staartklokken

In Joure komen veel klokken terug voor reparatie of restauratie. In 2000 kwam

er een staartklok uit Zeeland met op de wijzerplaat een dorpsgezicht van Joure anno 1855, gezien vanaf de Tolhuisbrug richting het water De Kolk. De klok is gemaakt door J. Vijlstra, de oud-werkgever van Willem Hak en geschilderd door Folkert Hylkes Plantinga. Ooit was deze klok een speciale bestelling geweest van de horlogemaker W. Hak. Zijn gedrukte kaartje zat namelijk in de staart van de klok. Het is niet bekend waar deze staartklok nu is.

Afb. 4. Klok van Abel Pieters Plantinga.

Dankzij de klokkendeskundigen heeft Museum Joure wel een staartklok in bruikleen gekregen die het verhaal van de portretten compleet maakt. De portretten van Willem Hak en Marijke Plantinga zijn herenigd met de typisch Jouster staartklok gemaakt door broer Abel Pieters en beschilderd door oom en getuige bij het huwelijk, Folkert Hylkes Plantinga. De familie Plantinga is hiermee op klokkenmakersgebied bijeengebracht (Afb. 4).

Signering

De klok is in de bloeiperiode van de klokkenmakerijen, zo rond 1850, in Joure gemaakt. De eikenhouten kast van de staartklok is meekraprood geschilderd, waardoor de klok een duurdere

Afb. 5. Achterzijde van de schuif.

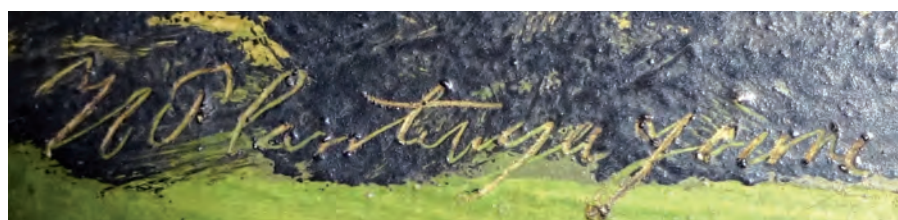
mahonielook krijgt. In de kast en op de schuif staan de initialen APP (Abel Pieters Plantinga) en is het woord 'mand' te ontdekken (Afb. 5). Mand betekent rond en hiermee wordt de

ronde latoenkoperen krans rond de cijferplaat bedoeld. In die tijd werd er veel met latoenkoper (dun geperste messingplaat) gewerkt. De hoekfiguren, die de jaargetijden voorstellen, en de ovalen kapversieringen, zijn eveneens van geperste plaat (Afb. 6). In het groen van de bosschages, boven de uitbeelding van de lente, is de signering van de schilder in de natte verf gekrast: FH Plantinga Joure (Afb. 7).

Abel Pieters Plantinga

(1828-1911)

Abel Pieters Plantinga beheerste het ambacht van klokkenmaken al vroeg. Hij was op jonge leeftijd klokken-

afb. 7. Signering wijzerplaat door F.H. Plantinga Joure.

Afb. 6. De wijzerplaat met hoekfiguren.

makersknecht en werd later klokkenmaker. Na zijn huwelijk werkte hij eerst in de Vissteeg en vertrok in 1867 een paar jaar met zijn gezin naar Koudum waar hij zich als uurwerkmaker vestigde. Hij kwam later weer terug naar de Vissteeg in Joure.

Folkert Hylkes Plantinga

(1802-1873)

Folkert was klokkenschilder en maakte in 1826 in een advertentie bekend, dat hij zich als zelfstandig olieververij en tevens vergulder, verlakker en glazenmaker met 1 knecht vestigde. Hij kwam

uit een bakkersfamilie, maar vond mogelijk zijn passie toen hij bij buurman Pier Ages Lusthof zag hoe de wijzerplaten werden beschilderd. Weinig klokken schilders signeerden de wijzerplaat van de Friese staartklok. Van Folkert zijn er wel een paar bekend, waaronder de klok in Museum Joure.

Alles compleet nu in het museum: twee bijzondere portretten van een Jouster meisje en een Zeeuw in Joure samen met een op en top Jouster klok!

Foto's: Sjoerd Folkers, Margreet van der Zee

Bronnen: boeken Uurwerkmakers in Joure, Uurwerkmakers in Friesland, Siet en Lammert de Bruin, divers (digitaal) archiefmateriaal.

Met dank aan: Mw. Trude Gielen-Nannes, Dhr. Jan Talsma, Dhr. Sjoerd Folkers, Mw. Siet de Bruin, Mw. Hinke Woudt, Histoarysk Wurkferbân Skarsterlân.